

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2026-1-6>

УДК 332.145/156:911.372.32

JEL O20, R58

М. І. Мельник

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: mar.melnyk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>

І. Р. Залуцький

кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: zalutskij.ivan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3652-1145>

КОНЦЕПТ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГЛОМЕРАЦІЙ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТЕРИТОРІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Розглядається проблема забезпечення ідентифікації та функціонування агломерацій при плануванні території на регіональному рівні в контексті впровадження європейського досвіду. Установлено, що в українському законодавстві відсутні правові норми, які б визначали порядок розроблення Схеми розвитку агломерації як виду містобудівної документації, а також порядок розроблення Стратегії розвитку агломерації як інструменту регіональної політики. Аргументовано, що впровадження стратегії розвитку вітчизняних агломерацій доцільно здійснювати на засадах територіальної згуртованості, концептуально оновлених за підсумками Варшавської зустрічі міністрів ЄС у травні 2025 року – від моделі просторової експансії агломерації до моделі інституційної інтеграції територіальних громад у межах єдиних функціональних міських територій. Визначено, що конкурентний потенціал агломерації базується на синергії таких ключових домінант: геопросторова локалізованість, економічна детермінованість, інфраструктурна та фінансова розвиненість, соціально-культурна та екологічна атрактивність. Запропоновано підходи щодо розроблення Схеми планування території агломерації як планувальної документації регіонального рівня, а Стратегії розвитку агломерації – як документа стратегічного планування державної регіональної політики, акцентуючи на інтегрованому поєднанні ключових домінант забезпечення конкурентоспроможності агломерації.

Ключові слова: агломерація, регіон, планування території, ідентифікація агломерацій, функціонування агломерації.

Melnyk M.I., Zalutskyy I.R. CONCEPT OF IDENTIFICATION AND FUNCTIONING OF AGGLOMERATIONS IN REGIONAL SPATIAL PLANNING

The article examines the issue of ensuring the identification and functioning of agglomerations in regional spatial planning within the context of implementing European experience. It addresses the problem of defining approaches to providing institutional support for the identification and development of agglomerations within the context of implementing European experience. The authors reveal that Ukrainian legislation lacks legal norms defining the procedure for drafting the Agglomeration Development Scheme as a type of urban planning documentation, as well as the procedure for drafting the Agglomeration Development Strategy as a regional policy tool. The absence of legislative norms regarding the criteria for delimiting the suburban areas of cities with populations exceeding 100,000 leads to the existence of multi-variant methodological approaches to their geospatial identification as a component of a Functional Urban Area (FUA). Furthermore, State Building Codes B.1.1-13:2021 still lack clear criteria for differentiating and defining the interconnections between the categories of urban agglomeration, suburban zone, and urbanization zone. At the sub-legislative level, the criterion for the existence of agglomeration links is recognized as the location of territorial community settlements within a 30-kilometer accessibility radius of the administrative borders of the core city, provided its population is at least 470,000. The article argues that development strategies for domestic agglomerations should be implemented based on territorial cohesion principles that were conceptually updated following the Warsaw meeting of European Union ministers in May 2025. Transitioning from a model of spatial expansion to a model of institutional integration of territorial communities within unified Functional Urban Areas (FUA) should be prioritized. The study determines that the competitive potential of an agglomeration is based on the synergy of key dominants: geospatial localization, economic determinism, infrastructural and financial maturity, and socio-cultural and environmental attractiveness. Specifically, geospatial localization is defined as an integral property of an agglomeration, reflecting the unique spatial identity of a specific functional urban area within one or more regions, considering the totality of natural-geographic, socio-economic, environmental, and urban planning factors. The authors suggest approaches to implementing the Agglomeration Spatial Planning Scheme as regional-level planning documentation and the

Agglomeration Development Strategy as a strategic planning document of state regional policy, emphasizing the integrated combination of the key dominants to ensure agglomeration competitiveness.

Keywords: *agglomeration, region, spatial planning, identification of agglomerations, functioning of agglomerations.*

Формулювання проблеми. Відповідно до засад державної регіональної політики наприкінці листопада 2025 р. урядом України визнано можливість виокремлення територій міських агломерацій серед територій регіональних полюсів зростання [1]. Відсутність ефективної системи управління соціально-економічним розвитком агломерації призводить до розбалансованості в плануванні розвитку міста та прилеглих територій, а також формує загрозу дублювання повноважень і функцій між органами виконавчої влади. Виокремлення агломераційного простору постає фундаментальним детермінантом просторового планування на регіональному рівні та вагомим чинником збалансованості регіонального розвитку, перетворюючи регіональне планування на дієвий інструмент реальної політики, що дає змогу раціонально керувати розвитком територій. Планування територій стає головним інструментом організації простору та визначення меж впливу агломерацій. Позаяк в умовах протистояння України російській агресії посилюється роль планування як способу формування територіально-економічної єдності агломерацій, це зумовлює зростання наукового інтересу в цій сфері досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам формування і розвитку агломерацій приділялася значна увага в працях широкого кола українських дослідників: М. Аверкиної, С. Богачова, І. Бодрової, В. Борщевського, А. Волкової, В. Давидовича, О. Дронової, П. Жука, О. Їжака, К. Кравченко, Р. Лозинського, О. Завального, О. Ізарова, О. Коркуни, Є. Маруняк, К. Мезенцева, М. Мельник, К. Немеця, В. Осипова, А. Ткачука, Ю. Пелехи, Е. Перцика, Н. Попадинця, А. Степаненка, А. Омельченко, О. Тарасевич, О. Топчієва, В. Устименка, Н. Чувікіної та ін.

Дослідження Є. Маруняк підкреслюють стратегічну роль агломерацій у системі геопланування та розбудови територіальної інфраструктури. Окрему увагу авторка приділяє аналізу деструктивних наслідків надмірної урбанізації, розробленню методичного інструментарію для оцінювання просторового розвитку на різних ієрархічних рівнях, а також формування концептуальних засад інтегрованого геопланування в Україні [2, с. 27-31].

О. Їжак акцентує увагу на необхідності вироблення цілісних стратегічних підходів до функціонування агломерацій [3, с. 1]. К. Кравченко переконає, що подальших досліджень потребують питання синергетичних властивостей агломерацій, поляризаційного впливу агломерацій на навколишні території, моделювання траєкторії оптимального розвитку агломерацій, розроблення заходів для поміркованого управління процесом трансформації міських агломерацій, тощо [4, с. 94].

На думку А. Степаненка та А. Омельченко, забезпечення високих світових стандартів міських агломерацій повинно бути закріплене в законодавстві, оскільки його відсутність призводить до проблеми планування та забудови їхніх територій. Актуальним стає питання делімітації міських агломерацій та надання їм відповідного місця в правовому полі держави [5, с. 192].

Водночас актуалізація територіального планування як інструменту визначення просторово-економічних особливостей організації та розміщення елементів агломераційного простору, створення територіально-економічної єдності в управлінні агломераційним процесом зумовлює інтенсифікацію міждисциплінарних досліджень у цій сфері, зокрема щодо ідентифікації та функціонування агломерацій при плануванні території регіону.

Мета статті – виокремити засади та підходи щодо ідентифікації та розвитку агломерацій при плануванні території на регіональному рівні.

Основні результати дослідження. У західній науковій парадигмі агломерацію трактують як суцільний масив забудованих територій, сформований у результаті просторового розростання міст і концентрації суспільної діяльності. Водночас міська агломерація розглядається як окрема таксономічна категорія – інтегрована урбанізована екосистема. Її розвиток визначається не лише функціональною спеціалізацією складових елементів, а й розширенням і ускладненням економічного, соціального та культурного середовища [6].

У пункті 17 статті 2 Директиви Ради ЄС «Про якість атмосферного повітря та заходи з його очищення» від 21.05.2008 р. № 2008/50/ЄС зазначається: ««агломерація» означає велике місто з передмістями із населенням більше 250000 чоловік або, якщо населення становить 250 000 чи менше, із встановленою державою-членом густотою населення на квадратний кілометр» [7].

У методологічному посібнику Євростату з територіальних типологій [8] міські агломерації визначаються як регіони рівня NUTS 3 або групи регіонів рівня NUTS 3, де щонайменше 50% населення проживає в межах функціональної міської території (далі – FUA), яка складається із щонайменше 250 тис. мешканців.

Слід звернути увагу, що класифікація FUA базується на спільній методиці Євростату та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [9], якою передбачено виокремлення чотирьох типів FUA за розміром залежно від чисельності населення:

- малі (small FUAs) – з населенням від 50 000 до 100 000 осіб;
- середні (medium-sized FUAs) – з населенням від 100 000 до 250 000 осіб;
- великі (metropolitan areas/Large FUAs) – з населенням від 250 000 до 1,5 млн осіб;

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

- глобальні міста (global cities) – з населенням понад 1,5 млн осіб.

У наукових джерелах вони нерідко трактуються як малі, середні, великі агломерації та метрополійні регіони (у Київській агломерації налічується понад 1,5 млн осіб). Такий підхід дає змогу ідентифікувати агломерації як цілісні урбанізовані середовища, межі яких визначаються чисельністю населення та інтенсивністю соціально-економічних зв'язків.

Сьогодні об'єктом наукової дискусії є урядова підзаконна ініціатива врегулювати статус агломерацій через механізм ідентифікації їх у структурі регіональних полюсів зростання [1], якою визначено обмежити коло агломерацій лише тими утвореннями, де центральне місто має населення понад 470 тис. осіб, а зв'язок визначається суто формальним 30-кілометровим радіусом від його меж. Такий підхід видається доволі вузьким, оскільки ігнорує можливість повноцінного врахування реальних соціально-економічних взаємозв'язків у різних типах FUA. Використання терміна «міська агломерація» опосередковано припускає наявність неміських (сільських) аналогів, що свідчить про певну концептуальну неповноту та фрагментарність запропонованого правового регулювання ідентифікації агломерацій, а сугубо геометричний підхід суперечить європейській логіці виокремлення FUA.

Необхідно зазначити, що в початковому варіанті Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [10] урядом уперше було імплементовано термін «агломерація», що трактувався як територіальні скупчення населених пунктів (насамперед міст), що формують цілісні суспільно-територіальні утворення із чисельністю населення понад 500 тис. осіб. Наголошувалося також, що агломерації є осередками концентрації населення, капіталу та підприємницької діяльності, мають тісні господарські, трудові й культурно-побутові зв'язки із прилеглими територіями та відзначаються високим рівнем розвитку інфраструктури, економіки й сфери послуг.

Тобто, попри визнання агломерацій стратегічними центрами економічного зростання та інноваційних драйверів регіонів, в Україні досі наявний інституційний вакуум, що ускладнює їхнє ефективне функціонування.

Наприклад, на державному рівні актуалізувалася проблема, яка із грудня 2026 р. перебуває на контролі Комітету Верховної Ради України з питань транспорту та інфраструктури, щодо кризової ситуації у Львівській агломерації, пов'язаної з намірами приміської територіальної громади с. Сокільники здійснити житлову забудову на приаеродромній території ДП «Міжнародний аеропорт Львів» імені Данила Галицького, що створює потенційну довгострокову загрозу його діяльності.

Отже, відсутність комплексної законодавчої бази для ідентифікації та регулювання агломераційних процесів перешкоджає забезпеченню збалансованого просторового розвитку цих територій. Через це термінологічна невизначеність і правова нестабільність постають драйверами трансформації потенційних економічних переваг на ризики

хаотичного розростання та стагнації агломераційних систем.

А. Степаненко та А. Омельченко стверджують, що успішному розвитку міських агломерацій сприятимуть такі чинники: організація простору, глобалізація, глокалізація, сталий розвиток, диверсифікація, інтеграція екологічного й економічного розвитку, інформатизація простору. Слушно аргументуючи, що організація простору набуває першочергового значення у формуванні й розвитку міських агломерацій та територіальних громад, дослідники класифікують передумови розбудови агломерацій за трьома ключовими векторами: економічним, соціальним та екологічним [5, с. 185-188].

Водночас, на нашу думку, залишається дискусійним підхід зазначених науковців, який полягає в трактуванні трансформації соціально-економічного простору України та її регіонів виключно як складової екологічних чинників формування і розвитку міських агломерацій, оскільки така інтерпретація звужує комплексний характер багатовимірних трансформаційних процесів і не враховує інституційні, демографічні, економічні та просторово-функціональні детермінанти, що суттєво впливають на динаміку агломераційного розвитку.

The Economist Intelligence Unit (EIU) було оцінено конкурентоспроможність 120 міст світу в довоєнному періоді. Як свідчать результати дослідження, формування рівня конкурентоспроможності міських агломерацій обумовлено такими ключовими факторами [11]:

- економічний розвиток, найбільш вагомий (30%) – характеризується показниками щодо розміру ринку, купівельної спроможності та перспективи зростання;
- людський капітал (15%), який визначає рівень забезпечення людськими ресурсами та підприємницької спроможності;
- інституційна ефективність (15%), яка дає змогу визначати ступінь стабільності регулювання, фіскальної автономії місцевого самоврядування та загальної ефективності управління;
- фінансова зрілість (10%), що забезпечує підприємницький сектор необхідними кредитно-фінансовими інструментами в контексті масштабності міста як фінансового кластера;
- глобальна (міжнародна) привабливість (10%), яка характеризує готовність міжнародних компаній відкривати штаб-квартири або філії на території агломерації, враховує присутність авторитетних науково-освітніх центрів, які слугують базою для відтворення високоінтелектуального капіталу та є основою зміцнення міжнародних позицій агломерації;
- фізичний капітал (10%), який характеризує стан і доступність розгалуженої інфраструктурної мережі (транспортних артерій, міжнародних вузлів, систем громадських перевезень і телекомунікацій) для оптимізації бізнес-процесів, соціального

комфорту та якості життєзабезпечення населення і гостей агломерації;

- довкілля та природні загрози (5%), що обумовлюють рівень природно-техногенної та екологічної безпеки та мають велике значення для розвитку агломерації та всього регіону. Інвестори все частіше закладають територіальні ризики у свої операційні стратегії, а екологічна якість міст стає об'єктом постійного порівняння та оцінювання, оскільки саме міста очолюють боротьбу країн проти кліматичних змін;
- соціальні та культурні переваги (5%), які впливають на якість життя на території агломерації, забезпечують додаткові економічні вигоди та формують сприятливе середовище для залучення талантів і підвищують глобальну привабливість міста.

Однак у цьому економічному дослідженні вплив просторового чинника не виокремлено. Варто згадати, що концептуальне обґрунтування необхідності врахування просторового виміру в економічних дослідженнях отримало в працях нобелівського лауреата з економіки 2008 р. П. Кругмана (США) [12]. Це підтверджує тезу про те, що розвиток агломерацій є результатом складної взаємодії різних чинників, які детермінують специфіку їхнього просторового позиціонування в реальному географічному середовищі.

Тому на основі синтезу територіально-орієнтованого підходу та методології EIU можемо стверджувати, що конкурентоспроможність агломерації формується поєднанням таких взаємопов'язаних домінант:

- геопросторова локалізованість: інтегральна властивість агломерації, що відображає унікальність просторової ідентичності конкретної функціональної міської території в межах одного чи декількох регіонів з огляду на сукупність природно-географічних, соціально-економічних, екологічних і містобудівних чинників;
- економічна детермінованість: спроможність агломерації формувати значний обсяг ВВП та підтримувати активну ринкову динаміку, що є головним сигналом для припливу інвестицій;
- акумулятивність інтелектуального потенціалу: здатність агломерації концентрувати, накопичувати, примножувати інтелектуальні ресурси (знання, навички, таланти та творчі ідеї);
- інституційна спроможність: ефективність управлінських механізмів і рівень фіскальної автономії, які забезпечують стабільність середовища для впровадження інновацій і захисту інвестицій;
- інфраструктурна та фінансова розвиненість: наявність сучасної матеріально-технічної бази (транспорт, комунікації) та фінансових

інструментів, що знижують трансакційні витрати й підвищують мобільність ресурсів;

- соціально-культурна та екологічна атрактивність: забезпечення високих стандартів якості життя, що трансформує агломерацію у сприятливіше середовище життєдіяльності населення, припливу талантів і відвідувачів.

Концептуальний підхід П. Кругмана щодо просторової детермінованості економіки знаходить своє практичне втілення в сучасній європейській моделі FUA, де розвиток агломераційних зв'язків відбувається на основі поєднання інтересів сукупності адміністративних одиниць.

Необхідно враховувати, що найсучасніші орієнтири європейської політики у сфері просторового розвитку визначає Територіальний порядок денний до 2030 року [13] (далі – ТПД 2030). ТПД 2030 підкреслює важливість стратегічного просторового планування, а імплементація заходів ТПД 2030 має посідати провідне місце в системі партнерських угод і програм Європейського Союзу.

Також на зустрічі міністрів, відповідальних за політику територіальної згуртованості та міські питання ЄС, яка відбулась у Варшаві 21.05.2025 р. [14], акцентовано на важливості територіального виміру у формуванні політики ЄС після 2027 р. та посиленні територіального виміру секторальних політик на всіх рівнях управління, позаяк ТПД 2030 спрямований на формування інклюзивного й сталого майбутнього для всіх територій, а також на підтримку досягнення Цілей сталого розвитку в Європі.

Тому впровадження новітніх стратегій щодо розвитку вітчизняних агломерацій має базуватися на принципах територіальної згуртованості, актуалізованих на Варшавській зустрічі міністрів ЄС. Зокрема, акцент має зміщуватися із просторового розростання на інституційну інтеграцію громад у межах єдиних функціональних міських територій (FUA). Це дасть українським агломераціям змогу не лише досягати конкурентоспроможності, а й стати системоутворювальними об'єктами політики згуртованості ЄС в післявоєнний період.

У звіті Єврокомісії щодо України за 2025 р. [15] вказано на необхідність поетапного формування скоординованої та узгодженої системи планування, зважаючи на стратегічне, просторове та бюджетне планування. На сьогодні закріплене частиною четвертою статті 7 Закону України «Про засади державної регіональної політики» положення щодо узгодження стратегічного, програмного та просторового планування на різних рівнях фактично визначає містобудівну документацію як базову основу стратегічного планування та інструмент реалізації державної регіональної політики, надаючи їй статусу ключового чинника забезпечення сталості й просторової інтегрованості регіонального розвитку. Щобільше, статтею 5 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [16] передбачено, що програми розвитку регіонів і населених пунктів, програми господарського,

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

соціального та культурного розвитку повинні узгоджуватися із містобудівною документацією відповідного рівня.

Однак в Україні жодним правовим актом не регламентовано розроблення Схеми розвитку агломерації як окремого документа територіального планування, так і Стратегії розвитку агломерації як документа стратегічного планування державної регіональної політики.

Натомість у межах регіональної ініціативи за підтримки Центру експертизи доброго врядування Ради Європи через програму «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» спільно із залученими експертами Фонду розвитку місцевої демократії імені Є. Регульського у Львівській області впроваджується Стратегія розвитку Львівської агломерації на період до 2027 року [17]. Оскільки на законодавчому рівні критерії визначення меж агломерацій не закріплені, у стратегіях склад громад Львівської агломерації визначили, орієнтуючись на такі критерії:

- просторова суміжність: наявність спільної межі з територією Львівської громади або суміжність із громадами-сусідами першого порядку;
- функціональна взаємодія: маятникова міграція та експертно підтверджені зв'язки в межах 30-кілометрової зони впливу м. Львова;
- інституційна спадковість: урахування меж перспективного розвитку агломерації, закладених у містобудівній документації попередніх років.

Слід звернути увагу, що лише з 21.11.2025 р. на основі положень Переліку функціональних типів територій та вимог до показників для віднесення територіальних громад до різних функціональних типів [1] основним критерієм наявності агломераційних зв'язків вважається розташування населених пунктів громади в межах 30-кілометрового радіуса доступності від адміністративних меж міста-ядра, чисельність населення якого становить не менше ніж 470 тис. осіб.

Можемо стверджувати, що єдиним документом у сфері територіального планування, в якому зазначається вимога щодо ідентифікації меж агломерації є ДБН Б.1.1-13:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях» (чинний з 01.10.2022 р.) [18]. Цей документ передбачає фіксацію меж міських агломерацій на рівні регіонального планування (схеми планування території областей та АР Крим; далі – Схеми) у масштабі 1:100 000. Графічну частину розробляють у цифровому форматі, використовуючи систему координат УСК-2000 та уніфіковане кодування об'єктів, що дає змогу інтегрувати дані безпосередньо до містобудівного кадастра та ГІС-платформ для подальшої візуалізації та аналізу.

Варто зауважити, що попри відсутність у ДБН Б.1.1-13:2021 чітких критеріїв ідентифікації агломерацій, він містить вимогу щодо обов'язкового

окреслення приміських зон для міст із населенням понад 100 тис. осіб саме на етапі висвітлення наявного стану території. А оскільки згідно з пунктом 10 частини першої статті 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» приміська зона трактується як територія, що забезпечує просторовий та соціально-економічний розвиток міста [16], відсутність чітких критеріїв делімітації приміської зони спричинює можливість довільного застосування поліваріантних методологічних підходів до її геопросторової ідентифікації як складової функціональної міської території, зокрема для всіх міст із населенням понад 100 тис. осіб.

Додатком В ДБН Б.1.1-13:2021 до складання Схем регламентується здійснення аналізу соціально-економічного, екологічного та містобудівного розвитку території в розрізі районів та / або територіальних громад за системою індикативних показників, які характеризують наявний потенціал розвитку, а також розкривають досягнутий ними рівень соціально-економічного, екологічного та планувального розвитку. Зокрема, у пункті В.3.4 визначено, що рівень містобудівного розвитку району (громади) розраховується на основі індексів щільності населення, щільності міської забудови та урбанізації. Утім, як у цьому документі зокрема, так і в національному правовому полі загалом не закріплено понять «індекс урбанізації» та «зона урбанізації». Причому ще з 19.10.2019 р. на законодавчому рівні [19] визначено, що до об'єктів нормування належать планування та забудова території; склад і зміст документації об'єктів будівництва, містобудування та архітектури.

Водночас на сьогодні в переліку основних проектних показників Схем згідно з таблицею Г.2 Додатку Г ДБН Б.1.1-13:2021 значаться саме вимоги щодо висвітлення параметрів території зони урбанізації, зокрема: тис. км²/%. А індекс урбанізації, або рівень урбанізації – це статистичний показник, який відображає частку міського населення в загальній кількості мешканців конкретного адміністративно-територіального утворення, межі якого визначено.

Також у межах Схем обумовлено розроблення пропозицій щодо виділення міжрайонних систем розселення регіону на базі груп районів (громад) із близькими показниками соціально-економічного розвитку, які характеризуються функціональною та структурно-територіальною єдністю. Причому міжрайонні системи розселення визначено об'єктами проектування саме на подальших етапах регіонального планування. Але ДБН Б.1.1-13:2021 наразі не містить ані методики виділення міжрайонних систем розселення, ані переліку їхніх ключових параметрів серед основних проектних показників Схем, ані порядку проектування таких об'єктів на подальших етапах регіонального планування.

Тобто дотепер у ДБН Б.1.1-13:2021 не унормовано взаємозв'язку та критеріїв делімітації щодо категорій,

які значаться в цьому документі: «міська агломерація», «приміська зона», «зона урбанізації», «міжрайонні системи розселення регіону».

Отже, на нашу думку, виділення міжрайонних систем розселення регіону на базі груп районів (громад), ураховуючи державні інтереси, інтереси суміжних областей, спільні інтереси територіальних громад, інтереси суміжних територіальних громад, території яких входять до складу відповідної області, саме в межах Схем, постає лише базовим етапом ідентифікації території агломерацій на регіональному рівні на основі застосування геоінформаційних технологій. А розроблення Схеми планування території агломерації варто виокремити як окремий вид планувальної документації регіонального рівня, що сфокусований на забезпечення конкурентоспроможності агломерації. Водночас розгляд територіальних громад як бази для формування міжрайонних систем розселення дає змогу в межах Схем ідентифікувати агломеративні утворення та окреслити проєктні пропозиції щодо подальшого функціонування агломерацій. Такий метод забезпечує узгодження інтересів усіх рівнів (від державних до локальних) і створює підґрунтя для цифрового управління регіональним розвитком.

З огляду на наведене, а також для усунення правових прогалів у сфері регіонального та містобудівного розвитку вважаємо за необхідне закріпити на законодавчому рівні:

- зміст понять «функціональна міська територія», «агломерація», «зона урбанізації» та «міжрайонна система розселення»;
- критерії та порядок геопросторового виокремлення функціональних міських територій, агломерацій, приміських зон, зон урбанізації та міжрайонних систем розселення;
- Стратегію розвитку агломерації як документ стратегічного планування державної регіональної політики;
- обов'язковість розроблення Схеми планування території агломерації як планувальної документації регіонального рівня;
- ідентифікацію стану функціонування та моніторингу розвитку агломерації, як об'єкта національної інфраструктури геопросторових даних і національної статистичної системи;
- інтеграцію ГІС-систем територіальних громад в єдину цифрову модель управління агломерацією.
- Крім того, важливо оновити ДБН Б.1.1-13:2021 у частині забезпечення:
- делімітації функціональних міських територій, агломерацій, приміських зон, зон урбанізації та міжрайонних систем розселення;
- ідентифікації стану функціонування та параметрів розвитку агломерації за основними проєктними показниками Схеми планування території області;
- визначення вимог до складу та змісту Схеми планування території агломерації з акцентом на

забезпечення її конкурентоспроможності через поєднання визначених нами ключових домінант: геопросторова локалізованість, економічна детермінованість, інфраструктурна та фінансова розвиненість, соціально-культурна та екологічна атрактивність.

Висновки. Фундаментальною складовою просторового планування на регіональному рівні є виокремлення агломераційних ареалів, які постають драйверами збалансованого територіального розвитку.

Без належного правового забезпечення процеси агломерування замість стимулювання інноваційного прориву ризикують увійти у фазу деградації та просторового дисбалансу. Тому сьогодні планування територій розглядається як інструмент створення цілісного агломераційного середовища та забезпечення конкурентоспроможності його функціонування.

Реалізація стратегій розвитку національних агломерацій повинна спиратися на принципи територіальної згуртованості, оновлені під час Варшавської зустрічі міністрів ЄС у травні 2025 р. Ключовий фокус водночас має переноситися з екстенсивного просторового зростання агломерації на поглиблення інституційної інтеграції громад у межах спільних функціональних міських територій (FUA). Такий підхід створює передумови для того, щоб українські агломерації не лише відповідали критеріям конкурентоспроможності за методологією Economist Intelligence Unit, а й закріпилися як системоутворювальні елементи політики згуртованості Європейський Союз у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Про визначення переліку функціональних типів територій та вимог до показників для віднесення територій до різних функціональних типів: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 р. № 1493. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text>
2. Маруняк Є. О. *Соціально-економічний простір (методологія геопросторових досліджень та практика планування)*: автореф. дис. д-ра геогр. наук: спец.11.00.02 / Ін-т географії НАН України. Київ, 2016. 42 с.
3. Їжак О. І. *Щодо унормування функціонування міських агломерацій*. Київ: НІСД, 2021. 13 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf>
4. Кравченко К. Дослідження урбанізації та міських агломерацій: вітчизняний досвід, проблеми та перспективи. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*. 2022. № 838. С. 82-99. DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2022.838.82-99>
5. Степаненко А. В., Омельченко А. А. Міські агломерації як форма сучасного світового процесу урбанізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3(108). С. 184-192.

6. Fujita M., Krugman P., Venables A. J. *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*. Cambridge, MA: MIT Press, 1999. 380 p.
7. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. *Законодавство України*: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text
8. Territorial typologies manual – metropolitan regions. *Eurostat*: Website. n.d. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual_-_metropolitan_regions
9. *Methodological manual on territorial typologies* / Eds.: V. Angelova-Tosheva, O. Müller. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 146 p. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9507230/KS-GQ-18-008-EN-N.pdf>
10. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF/ed20200805#Text>
11. *Hot spots: Benchmarking global city competitiveness*: Analytic report. The Economist Intelligence Unit, 2012. 28 p. URL: https://ia601303.us.archive.org/22/items/324866-citi-global-city-jan-11-2/324866-citi-global-city-jan-11-2.pdf?utm_source=chatgpt.com
12. Krugman P. Space: The Final Frontier. *Journal of Economic Perspectives*. 1998. Vol. 12(2). Pp. 161-174.
13. *Territorial Agenda 2030: A future for all places*. 2020. 32 p. URL: https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jun2021_en.pdf
14. Conclusions of the Informal Meeting of Ministers responsible for Cohesion Policy, Territorial Cohesion and Urban Matters (Warsaw, May 21, 2025). *Territorial Agenda*: Website. URL: <https://territorialagenda.eu/news-articles/shaping-europes-future/>
15. *Ukraine Report 2025*. Brussels, 2025. 111 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf
16. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 07.02.2011 р. № 3038-VI. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
17. Стратегія розвитку Львівської агломерації на період до 2027 року. Затв. розпорядженням Львівської обласної військової адміністрації від 01.12.2023 р. № 1156/0/5-23ВА. *ЛОВА*: сайт. URL: <https://loda.gov.ua/documents/87308>
18. ДБН Б.1.1-13:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях». *Портал державної електронної системи у сфері будівництва*: сайт. URL: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/2022-06-10/b2b67574-07f0-49d6-8278-cebceccba493.pdf
19. Про внесення змін до Закону України «Про будівельні норми» щодо удосконалення нормування у будівництві: Закон України від 03.10.2019 р. № 156-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-20#n28>

References

1. Pro vyznachennya pereliku funktsional'nykh typiv terytoriy ta vymoh do pokaznykiv dlya vidnesennya terytoriy do riznykh funktsional'nykh typiv: [On determining the list of functional types of territories and requirements for indicators for assigning territories to different functional types] (2025). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2025, Nov 19, 1493. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Marunyak, Ye. O. (2016). *Sotsial'no-ekonomichnyy prostir (metodolohiya heoprostorovykh doslidzhen' ta praktyka planuvannya) [Socio-economic space (geospatial research methodology and planning practice)]*. (Dr.Sci. in Geogr. Thesis, Institute of Geography of NAS of Ukraine, Ukraine). Kyiv. [in Ukrainian].
3. Yizhak, O. I. (2021). *Shchodo unormuvannya funktsionuvannya mis'kykh ahlomeratsiy [Regarding the normalization of the functioning of urban agglomerations]*. Kyiv: National Institute for strategic Studies. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf> [in Ukrainian].
4. Kravchenko, K. (2022). *Doslidzhennya urbanizatsiyi ta mis'kykh ahlomeratsiy: vitchyznyany dosvid, problemy ta perspektyvy [Studies of urbanization and urban agglomerations: Ukrainian experience, problems and perspectives]*. *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu: Heohrafiya – Scientific Bulletin of Chernivtsi University: Geography*, 838, 82-99. DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2022.838.82-99> [in Ukrainian].
5. Stepanenko, A. V., & Omelchenko, A. A. (2019). *Mis'kiahlomeratsiyiyakformasuchasnohosvitovohoprotse uurbanizatsiyi [The urban agglomerations as a form of the modern world process of urbanization]*. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and regions. Series: Economics and Business*, 108, 184-192. [in Ukrainian].
6. Fujita, M., Krugman, P., & Venables, A. J. (1999). *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*. Cambridge, MA: MIT Press.
7. Dyrektyva 2008/50/ЄС Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 21 travnya 2008 roku pro yakist' atmosferneho povitrya ta chystishe povitrya dlya Yevropy [Directive 2008/50/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe] (2008). *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text [in Ukrainian].
8. Territorial typologies manual – metropolitan regions *Eurostat* (n.d.). Website.

Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual_-_metropolitan_regions

9. Angelova-Tosheva, V., & Müller, O. (Eds.). (2019). *Methodological manual on territorial typologies* Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9507230/KS-GQ-18-008-EN-N.pdf>

10. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky [On approval of the State Regional Development Strategy for the period up to 2027] (2020). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2020, Aug 05, 695. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF/ed20200805#Text> [in Ukrainian].

11. *Hot spots: Benchmarking global city competitiveness*: Analytic report (2012). The Economist Intelligence Unit. Retrieved from https://ia601303.us.archive.org/22/items/324866-citi-global-city-jan-11-2/324866-citi-global-city-jan-11-2.pdf?utm_source=chatgpt.com

12. Krugman, P. (1998). Space: The Final Frontier. *Journal of Economic Perspectives*, 12(2), 161-174.

13. *Territorial Agenda 2030: A future for all places* (2020). Retrieved from https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jun2021_en.pdf

14. Conclusions of the Informal Meeting of Ministers responsible for Cohesion Policy, Territorial Cohesion and Urban Matters (Warsaw, May 21, 2025). *Territorial Agenda*: Website. Retrieved from <https://territorialagenda.eu/news-articles/shaping-europes-future/>

15. *Ukraine Report 2025* (2025). Brussels. Retrieved from https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf

16. Pro rehulyuvannya mistobudivnoyi diyal'nosti [On the regulation of urban planning activities] (2011). Law of Ukraine, adopted on 2011, Feb 17, 3038-VI. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> [in Ukrainian].

17. Stratehiya rozvytku L'vivs'koyi ahlomeratsiyi na period do 2027 roku [Development strategy of the Lviv agglomeration for the period until 2027] (2023). Approved by order of the Lviv Regional Military Administration, dated Dec 1, 2023, 1156/0/5-23BA. *LRMA*: Website. Retrieved from <https://loda.gov.ua/documents/87308> [in Ukrainian].

18. DBN B.1.1-13:2021 «Sklad ta zmist mistobudivnoyi dokumentatsiyi na derzhavnomu ta rehional'nomu rivnyakh» [SBS B.1.1-13:2021 «Composition and content of urban planning documentation at the state and regional levels»] (2022). *Portal of the State electronic system in the field of construction*: Website. Retrieved from https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/2022-06-10/b2b67574-07f0-49d6-8278-cebceccba493.pdf [in Ukrainian].

19. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro budivel'ni normy» shchodo udoskonalennya normuvannya u budivnytstvi [On amendments to the Law of Ukraine «On Building Standards» regarding the improvement of standardization in construction] (2019). Law of Ukraine, adopted on 2011, Oct 3, 156-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-20#n28> [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Інституційні інструменти розвитку агломерацій в умовах війни та повоєнного відновлення України (на прикладі Карпатського регіону)» державний реєстраційний номер НДР 0124U001157.

Надійшло 26.02.2026 р.
Прийнято до друку 09.03.2026 р.
Опубліковано 20.03.2026 р.